

Светлана В. Стевановић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за хисторијску

ЦИКЛИЧНА КОНЦЕПЦИЈА ИСТОРИЈЕ У ДЕЛУ НАРАНЦА КАРЛОСА ФУЕНТЕСА

Рад има за циљ представљање једне од Фуентесових идеја о историји, коју је овај писац разрадио у роману *Наранца*. Дата идеја односи се на циклични карактер историје, а самим тим и времена. Полази се од става да Фуентес користи технику цикличног понављања, карактеристичну за такозвани нови историјски роман, како би на тај начин критички преиспитао званичну верзију историје и показао које су то константе које се кроз историју човечанства непрестано понављају. Показивање историјских константи неопходно је како би се избегло понављање грешака из прошлости. Показује се да Фуентес на овај начин настоји да оповргне линеарну концепцију времена коју намеће запад, као и са њом блиско сраслу позитивистичку идеју прогреса, која се јавила у доба просветитељства, и на тај начин да на знање да се са проласком времена суштински ништа не мења у положају човека. Рад тежи да прикаже како Фуентес у роману *Наранца* показује да се догађаји из прошлости понављају у садашњости, а истовремено представљају пророчанство будућности. Долази се до закључка да Фуентес врши преиспитивање прошлости ради расветљавања сопствене садашњости и изградње националног (мексичког) идентитета, који би заборавом на прошлост био онемогућен.

Кључне речи: Карлос Фуентес, *Наранца*, историја, цикличност

1. Увод

Једна од најзначајнијих тема целокупног опуса Карлоса Фуентеса (*Carlos Fuentes*), мексичког писца, јесте историја. Може се рећи да је његова опседнутост историјом толика да се ова тема провлачи кроз сва његова дела. Стога, предмет овог рада јесте представљање једне од идеја које овај мексички гласноговорник заступа у погледу историје, на конкретном корпусу који чини дело *Наранца* (*El Naranjo*). Дата идеја односи се на циклични карактер историје, а самим тим и времена. Ова идеја сврстава се у једну од најзначајнијих одлика такозваног новог историјског романа (*nueva novela histórica*), који се јавља у доба постмодернизма, а свој процват у Латинској Америци доживљава седамдесетих година прошлог века. У том смислу, један од најпознатијих теоретичара новог историјског романа, Сеимор Ментон, као једну од његових одлика

1 ssvetlana91@yahoo.com

наводи циклични и истовремено, парадоксално, непредвидиви карактер историје (Menton 1993: 42). Цикличним приказивањем историје у новом историјском роману указује се на неопходност преиспитивања званичне верзије историје, како би се ова отворила ка садашњости и на тај начин довела до њене промене.

Преиспитивањем историје у новом историјском роману доводи се у питање њена традиционална парадигма и указује се на њену непримереност. Наиме, у вековима који су претходили двадесетом, историја се управљала концептима објективности, универзалности, разума, истине, интелектуализма, провиденцијализма, као и потпуним поверењем у могућност успостављања узрочно-последичних веза међу историјским догађајима. Схватана је као процес усмерен ка једном јасном циљу, свеукупном прогресу човечанства, који је, конкретно према схватању просветитељства из XVIII века, био неминован, с обзиром на то да је човек виђен као разумно биће којим управља његов радио (Vidal Himenes 1999: 19). Међутим, закључци до којих се дошло у XX веку показали су да историја никако није објективна, будући да историјске чињенице не говоре саме за себе, већ су увек интерпретиране, односно сагледане из одређене перспективе (Berk 1996: 296). Стога се у новом историјском роману намеће потреба њеног критичког преиспитивања, које се врши, између осталог, путем указивања на кружност историје, чиме се негира већ наведена позитивистичка и оптимистичка идеја прогреса и показује да су промена и напредак само привид.

Паћеко (2001: 207) запажа да писци новог историјског романа, у које се може убројати и Карлос Фуентес, у својим делима врше критичку ревизију прошлости, да би на тај начин разјаснили сопствену садашњост. Исто запажа и Хачион (1996: 155), која ове романи дефинише термином историографска метафикција (*historiographic metafiction*), наводећи да у романима који се баве преиспитивањем историје из постмодернистичке перспективе не долази до носталгичног повратка ка прошлости, већ до њене критичке прераде. Циљ поновног разматрања садржаја из прошлости, јесте да се, путем упитности и демистификације, дође до промене (Наџион 1996: 37). Наведене идеје налазе се у сржи Фуентесових дела. Како сам наводи, један од његових основних циљева јесте да укаже да се прошлост није завршила, да увек изнова мора да буде измишљена, како нам садашњост не би издахнула на рукама (Fuentes 2005: 155). Поновним освртањем на прошлост, указивањем на њено понављање, Фуентес настоји да сопственом, мексичком народу укаже на могућност изградње једног новог, хетерогеног и вазда отвореног идентитета, који се налази у сталном процесу промене и изградње. У Фуентесовој концепцији писац је, управо због реченог, виђен као археолог који из историјског дискурса ископава лаж, открива несреће и покушава да на тај начин излечи амнезију свог народа, пружајући му могућност да се легитимише (Lopes Gonsales 2011: 20). У његовој концепцији историје преовладава мишљење

да се прошлост догађа управо у овом тренутку и да може бити највећа новост од свих (Fuentes 1990: 80).

Фуентес је у више наврата јасно давао до знања да у његовој мисли преовладава циклично схватање историје. У једном интервјуу (1981) он наглашава да одбија да прихвати концепцију линеарног времена коју намеће Запад, будући да је чврсто везан за цикличну концепцију која је пореклом из индијанских религија. Историју поима као покрет смерова и средстава, у којем су етапе прогреса праћене етапама заостајања и тако чине циклични ритам у којем се смењују цивилизације, премда никада идентичне, али увек носећи траг претходних. Овакво схватање времена, које се креће у облику спирале, изведено је из Викове теорије (*Giambattista Vico*), како то Фуентес истиче у датом интервјуу (1981). Оно указује на постојање историјских константи. Ради се о тренуцима у којима се прошлост и будућност сједињују у садашњости, да би се на тај начин показало да је све садашњост, а да је прошлост ништа друго до пророчанство будућности (Fuentes 2005: 155).

2. Наранца и кружни карактер историје

Једно од дела које је прожето Фуентесовим цикличним схватањем историје јесте и роман *Наранца*. Премда поједини критичари посматрају ово дело као збирку сачињену од пет прича, те се у својим истраживањима ограничавају на њихово изоловано изучавање, у овом раду следиће се схватање које је изнела Еган (2006: 314–331), а према ком *Наранца* представља пример сложеног историјског романа, сазданог од пет поглавља, која се могу читати и независно. Све приче или поглавља међусобно су повезане путем наслова, с обзиром на то да је мотив наранце или њеног семена управо оно што их спаја. Међутим, поред мотива наранце, основна спона између прича јесте и тема историје.

Дело је првобитно објављено у Мексику 1993. године под називом *Наранца или кругови времена* (*El naranjo, o los círculos del tiempo*), да би после пет месеци било поново објављено исте године, у Мадриду, али са промењеним насловом који је гласио једноставно *Наранца* (Kang 2011: 2). *Наранца* чини саставни део Фуентесовог *Доба времена* (*La Edad Del Tiempo*), унутар којег су његова дела сврстана у шеснаест циклуса. Наслов овог маестралног пројекта је веома симболичан. Преко њега се алудира на историјско време које се вечито креће између великих потреса, али и на време великих митова у коме свако уништење подразумева и поновно рођење (Ovijedo 2002: 316). Фуентес насловом упућује на мит вечитог повратка (*eterno retorno*), који подразумева да се свет периодично обнавља, да константно долази до смене уништења и стварања (Ordiz 2005: 119). *Наранца* је смештена у циклус који је насловљен *Време оснивања* (*Tiempo de fundaciones*). Према Риосу (1996: 236), у овом роману приказани су различити временски кругови, који читаоце неминовно воде на почетак и на поновно оснивање којем нема краја. Селорио (2008: 94) у сличном маниру запажа да *Наранца* призива мит вечитог поврат-

ка и указује на кружно понављање времена, због чега, стављајући је у циклус *Време оснивања*, Фуентес сугерише да ће засигурно доћи до новог стварања.

Наслов дела које је предмет интересовања је веома симболичан, чак и када се изостави други део, односно кругови времена. Сама одредница кругови времена имплицирана је у округлости наранџе, која је попут Сунца или сфере, што чини да запазимо да постоје циклуси који се, попут оних природних, стално понављају. Међутим, и на основу структуре романа можемо уочити да се Фуентес најпре враћа у прошлост, да би нас потом ставио у садашњост и показао елементе понављања који омогућавају да се замисли будућност. Роман започиње причом или поглављем „Две обале” (*Las dos orillas*), смештеном у доба Кортесовог (*Hernán Cortés*) освајања Мексика, да би нас затим кроз приче „Конкистадорски потомци” (*Los hijos del conquistador*), „Две Нумансије” (*Las dos Numancias*), „Аполон и курве” (*Apolo y las putas*), Фуентес довео до приче која је насловљена „Две Америке” (*Las dos Américas*). Дата прича обухвата време од петсто година, од Колумбовог открића Америке, дакле од 1492. године, до деведесетих година прошлог века, и казује нам, као и прва прича, о освајању, али у савремено доба. Тиме је Фуентес начинио пун круг од 1492. до 1992. године, како би показао да се у садашњости догађа оно што се већ догодило у прошлости, само прилагођено новом контексту.

3. Глобализација и пројекат као метафоре за ново освајање

Једна од кључних константи у историји, које Фуентес показује кроз *Наранџу*, јесте освајање. Оно се кроз историју човечанства понавља у једном цикличном ритму у којем један народ који је некада био освојен са проласком времена може постати освајач или пак може бити осуђен на константно трпљење и страдање. Тако је Америку освојила Шпанија, но и њу саму су освојили Римљани, који су кренули у освајање ибериских народа са истом идејом са којом је касније Шпанија кренула у освајање домородачких народа — цивилизовати их. Та идеја се базира на премоћи једног народа у односу на други и вечитој подели на они и ми, где „ОНИ, Шпанци, су народ грубијана, дивљака и варвара, које ми, Римљани, треба да изведемо, свидело им се то или не, на пут цивилизације”² (Fuentes 2000a: 99).

О римском освајању Шпаније, које је спроведено како би Римљани спречили Картагињане да преко Шпаније дођу до Италије, и тако постану најмоћнија светска империја, приповеда историчар Полибије од Мегалопоља (*Polibio de Megalópolis*) у причи „Две Нумансије”. Полибије можда и најбоље може да дочара циклично понављање историје, ако имамо у виду да је живео у три света. Био је најпознатији представник хеленске историографије у александријском веку, а уједно и један

2 “ELLOS, los españoles, son un pueblo rudo, salvaje y bárbaro, al que nosotros, los romanos, debemos conducir, les guste o no, hacia la civilización.” (Fuentes 2008: 119)

од вођа противримског Ахајског савеза у Грчкој због чега је пао у ропство Римљана, који су га као таоца одвели са собом у Рим (Ђурић 2003: 692–696). Међутим, по доласку у Рим, премда талац, био је те среће да се спријатељио са породицом Емилија Паула и постао ментор његовог сина, а јунака приче „Две Нумансије”, Публија Корнелија Сципиона (*Publio Cornelio Escipión Emiliano*), са којим креће у поход на Шпанију, тачније Нумансију, и сведочи њеном освајању.

У причи „Две Нумансије” Полибије открива да се освајање понавља кроз читаву историју човечанства, при том вечито маскирано жељом за наводном цивилизацијом. Доказ за то је чињеница да су оне исте Римљане, који су освојили Шпанију, на пут цивилизације извели Грци сматрајући их ћосавим, дивљим и варварским народом (Fuentes 2000a: 100), управо онаквим каквим су они касније сматрали Шпанце, а ови домородачке народе у Америци. Очигледно је да је освајање својствено сваком времену, али изгледа и сваком народу, од оног који се сматра оличењем цивилизованог, попут грчког, до оног који се сматра наводно заосталим, попут домородачких племена. Како Фуентес (2000a: 40) у причи „Две обале” открива, сваки народ тежи томе да потврди своју моћ тако што ће освојити други народ и наметнути му своју културу. Томе су тежили и Грци и Римљани и Шпанци, али и индијанска племена, имајући на уму да су, у време шпанског освајања, многа већ били освојили Астеци, тако да само освајање за њих и није била новина (Todorov 1998: 64–65). О томе говори и Агилар (*Jerónimo de Aguilar*), приповедач из прве приче, бродоломник и преводилац Ернана Кортеса, наводећи да је за Тласкалтеке, једно од индијанских племена, долазак Кортеса представљао само ново зло са којим се требало изборити, с обзиром на то да су се већ увелико борили са Моктесумом (*Moctezuma*), врховним владарем Астека (Fuentes 2000a: 25).

Освајање које је спровела Грчка над Римом, Рим над Шпанијом, Шпанија над Мексиком, само је одраз у огледалу једно другог. Тај одраз нам открива да, у таквом кружном понављању историје, једна половина народа упорно страда од друге, баш због тога што се ради о идентичним половинама. На то указује Фуентес још једном преко Агилара, који, описујући шпанско освајање Мексика, говори следеће: „Открио сам краљу Кортесове слабе тачке, као што је доња Марина открила Кортесу астечке слабе тачке: поделе, неслогу, завист, борбу међу браћом, која погађа како Шпанију тако и Мексико: пола земље непрестано страда од друге половине”³ (Fuentes 2000a: 21).

У светлу реченог, Фуентес (2000a: 113) преко Полибија казује да се смисао историје састоји „у нашој подуци да стоички подносимо Фор-

3 “Le di al Rey el secreto de la debilidad de Cortés, como doña Marina le había dado a Cortés el secreto de la debilidad azteca: la división, la discordia, la envidia, la pugna entre hermanos, que lo mismo afectaba a España que a México: una mitad del país perpetuamente muriéndose de la otra mitad.” (Fuentes 2008: 26)

туине заокрете, памтећи несреће других”⁴. Памћење како туђих, тако и сопствених несрећа, омогућава да се из њих извуче наука и на тај начин избегне њихово понављање. Међутим, то што сваки народ упорно понавља грешке других народа сугерише нам да се несреће често заборављају, што је можда и један од главних узрока због којих освајање и данас опстаје, премда у новом руху. Фуентес у причама „Аполон и курве” и „Две Америке” јасно ставља до знања да је капитализам, развој великих мултинационалних компанија, ширење масовног туризма, ништа друго до један облик освајања вођеног идејом цивилизације, у савременом значењу, модернизације, глобализације и прогреса.

Прогрес је уско повезан са појмом глобализације, чији виновници – власници и заступници мултинационалних компанија, туристи, масе, постају нови освајачи. Фуентесов став у погледу глобализације је прилично јасан, будући да га износи у више прилика. Он наводи да је глобализација назив за један систем моћи, који је неминовно присутан. Овај систем има две стране – добру и лошу. Добром страном се може сматрати технолошки и научни напредак (Fuentes 2005: 77). Ипак, у доброј је имплицирана и њена лоша страна, будући да се технолошки и научни прогрес крећу вртоглавом брзином, претећи да оставе за собом све оне земље које нису у стању да одрже корак. Може се рећи да су такозване земље трећег света, у које се убраја и Мексико, ушле у процес глобализације управо због страха да не буду запостављене, избачене из свеукупног „прогреса човечанства” (Fuentes 2005: 77). Присвајајући идеју глобализације, нису чиниле ништа друго до прихватања једне нове колонизације. Узимајући за идеју водиљу идеје разума, успеха, прогреса, приватне својине и опште воље, Мексико и Латинска Америка пали су поново у ропство. Дате идеје зачете су у култури центра, у Северној Америци, и представљају маску под којом се прикривају представници буржоаске класе, проповедајући као највишу инстанцу општи интерес, а водећи рачуна само о сопственом. Како то Фуентес (1971: 32) наводи, општи интерес за који се залаже капиталистичко друштво има свој назив, зове се империјализам.

О глобализацији и прогресу који прете да загосподаре свим деловима света сведочи Колумбо у причи „Две Америке”. На самом почетку приче Фуентес представља Колумба који стиже на до тада њему непознату земљу, сам и убог након побуне коју су против њега спровели морнари (Fuentes 2000a: 197). Фуентес ствара апокрифног Колумба, који, осим што стиже сам, показује да је, за разлику од историјског, потпуно свестан свог открића. Земљи коју је пронашао наденуо је митско име Антили, одлучујући да не подели своје откриће са остатком света. Своју одлуку оправдава тиме што би за Европљане она стварност на коју је он наишао била потпуно необјашњива. Будући да је већ била загазила у Гвоздено доба, Европу је интересовала искључиво материјална добит.

4 “/.../ éste [sentido de la historia] consiste en enseñarnos a soportar con entereza las vicisitudes de la fortuna, recordando los desastres de los otros.” (Fuentes 2008: 136)

Међутим, Антили нису знали за Гвоздено доба. Њени становници, племенити дивљаци, живели су још увек у Златном добу, времену „кад је човек владао собом неисквареног ума и у сталној потрази за добрим”⁵ (Fuentes 2000a: 203). Оно пред чим се налазимо јесте својеврсна представа земаљског Раја, с обзиром на то да је реч о земљи у којој владају чистота и доброта. Међутим, постојање раја могуће је све док постоји апсолутна слобода, а слобода нестаје оног тренутка када завладају интереси и загосподаре две речи „Моје и Твоје” (Fuentes 2000a: 203), односно оног тренутка када се јави појам приватне својине, до чије експанзије долази нарочито у ери глобализације.

Рај или утопија коју је Колумбо пронашао представљао је израз европске жеље за бекством, за проналаском бољег места за живот где би све могло изнова да почне (Fuentes 2013: 55). Фуентесов Колумбо је доказ да се жеља за бекством у утопију, земаљски рај, као место које пружа могућност боље будућности, јавља увек када је друштво у декаденцији, а управо таква је била Европа крајем XV и почетком XVI века. Поредиши свој Рај са Европом, Колумбо, мислећи управо на декадентну ситуацију у коју је запала, описује Европу следећим речима: „Вароши испалих црева, овенчане изметом /.../ Просјаци, разбојници, умоболници, гомиле што чаврљају са собом /.../”⁶ (Fuentes 2000a: 209). Такво је друштво које је требало да цивилизује наводно дивљи и варварски народ који је заправо живео у рају. Међутим, сама утопија са собом носи и немогућност остваривања идеала среће и задовољства, јер је утопија непостојеће место (Fuentes 2013: 55).

У светлу претходно реченог, Колумбо није успео да сачува свој Рај. Пошто је наводни прогрес неизбежан, након петсто година дошао је ка њему. Синоним за реч прогрес у причи о Колумбу могао би да буде Јапан, јер Фуентесов Колумбо није желео да стигне у ову земљу, није желео да иде ка прогресу, али, како казује, Јапан, наводни прогрес, дошао је ка њему. Прогрес и модернизација доносе нове освајаче, а то су мултинационалне компаније, пародично и гротескно оличене кроз „господина” Номуру, типичног представника савремених предузетника који терају Колумба да подели свој Рај са остатком света, са туристима, са масама (Fuentes 2000a: 212). Његов природни Рај постаје Рај INC, а ова потпуно неприродна налепница означава да је Рај колонизиран. На овај начин Фуентес даје на знање да време и еволуција нису суштински ништа променили у положају људи.

Сам Рај може постојати само дотле док постоји слобода, а Фуентесов Колумбо и народ који је хтео да сачува изгубили су слободу оног тренутка када је њихов природни Рај комерцијализован, када је постао „Последње, Врхунско, Најексклузивније Место за Одмор на Планети, Нови

5 “/.../ cuando el hombre se gobernaba con la razón incorrupta y en busca constante del bien.” (Fuentes 2008: 242)

6 “Ciudades de intestinos visibles, coronadas de feces /.../ Mendigos, asaltantes, locos, multitudes que hablan solas /.../” (Fuentes 2008: 249)

Свет /.../”⁷ (Fuentes 2000a: 214) када је постао Рај ИНС налик на тржни центар или забавни парк. Нови Свет, који је створила корпорација за XXI век, требало би да буде уточиште, место где остатак света покушава да заборави своју беду, тако што је комерцијализована сама идеја утопије, која је речима претворена у место где би требало да се слије потрошачко друштво. Вреди запазити да у служби интернационалних компанија нису само људи, већ и њихово духовно благо – речи, којима је такође наметнут јарам власти. У том погледу, Фуентес (1969: 89–90) констатује да се вредност речи у потрошачком друштву своди на гесло путем којег се константно позива на потрошњу. Оне *служе* да би убедиле потрошача да што више троши, а њихов истински смисао замагљен је лажним. Лажним смислом оне, како се може закључити на основу речи из рекламе, као да убеђују да не постоји бољи свет од оног којег оне промовишу. Међутим, тај Нови Свет парадоксално постаје исти као онај који је Колумбо оставио иза себе 1492. године у Шпанији.

Будући да се историја креће у облику спирале, боља будућност не долази. Колумбо се и лично уверио каква је та жељена будућност, која ће постати његова садашњост идентична оној прошлости коју је доживео вековима уназад. Беда, смрад, трулеж, бог смећа и даље је врховни. Потврду можемо наћи у Фуентесовим речима исказаним кроз уста једне Немице која саопштава Колумбу каква је ситуација у свету говорећи следеће: „/.../ метрополе на истоку и западу су на рубу пропасти /.../ на санкали су те, твој рај је последњи испуст за наше градове /.../ којима тумарају насртљивци, лудаци, гомиле што причају саме са собом /.../”⁸ (Fuentes 2000a: 216).

Она ће рећи Колумбу да је испунио своју судбину, да је поробио и истребио свој народ, чиме нам показује да је само освајање, које се кружно понавља, неминовно. При томе, треба имати на уму да су фатализам и неминовност, како Ордис (2005: 126) наводи, чврсто везани за идеју цикличног времена и вечитог повратка, или боље речено за стварање утиска о вечитој садашњости.

Колумбо је, као и његов рај, колонизован тако што је постао Колумбо-сан. Освојиле су га мултинационалне компаније, али превасходно тековине савременог доба попут Кока-Коле и ресторана брзе хране. Пре би се могло рећи да се, у овом новом освајању, не налазимо пред окупацијом једног народа, већ глобализацијом и мекдоналдизацијом, како то примећује Себаљос (2007: 77). И сам Фуентес (1971: 26) је истицао ову идеју, скрећући пажњу на опасност коју са собом носи наметање западњачког културног обрасца домородачким народима, који је довео до тога да је угрожено њихово аутохтоно наслеђе, тиме што је на пример врховно божанство Кецакоатл (*Quetzalcóatl*) замењено новим које би се

7 “/.../ el Último, el Supremo, el Más Exclusivo Lugar de Recreo del Planeta, el Nuevo Mundo /.../” (Fuentes 2008: 256)

8 “/.../ las grandes ciudades del oriente y del occidente están a punto de desaparecer /.../ te han engañado, tu paraíso es el último desaguadero de nuestras ciudades /.../ por donde deambulan asaltantes, locos, multitudes que hablan solas /.../” (Fuentes 2008: 258)

могло назвати Пепсикоатл (*Pepsicóatl*). Нови освајачи јесу пуковник Сандерс, белопутих и брадатих образа, заштитни лик ресторана брзе хране (Fuentes 2000a: 157) и интернет који чини да свет почне да личи на паукову мрежу. У ову мрежу уплео се и Колумбо, губећи првобитну слободу, што се може запазити у следећим речима: „Опазио сам да је мој нови свет оплела паукова мрежа и да сам ја сирота мува ухваћена у њеном средишту /.../”⁹ (Fuentes 2000a: 214).

Јапанци су, међутим, донели и нешто више од савремене технологије. Довели су нове колонизаторе, хрпу туриста, привлачећи их идејом повратка ка првобитном дому, стављајући у локале натписе који гласе „ОВО ЈЕ ВАШ ДОМ ДАЛЕКО ОД ДОМА!”¹⁰ (Fuentes 2000a: 156). Представника нових колонизатора налазимо у причи „Аполон и курве”. Ради се о туристи по имену Винсент Валера (*Vincente Valera*), који стиже у Акапулко, симбол Раја INC, тражећи ништа друго до уточиште где би могао да побегне од своје беде. Он, као и други туристи, не долази у поход освајања са бродовима, коњима или слоновима, већ са авионима, а његово оружје нису пушке, већ долари и, уопште узев, читав културни модел који теже да наметну земљама трећег света, како посматрају Мексико (Fuentes 2000a: 157). На тај начин се доказује да је културна доминација константа.

Масовни туризам и глобализација, у својству нових освајача, уништили су сваки израз аутохтоног и начинили су чак и од уметности потрошачку робу. Валера говори о делу Гарсије Маркеса *Љубав у доба колере* (*El amor en los tiempos del cólera*), које је постало бестселер. Оно је уједно овог туристу подстакло да промисли о љубави у доба сиде, која је заменила колеру, тако типичну за Макондо (Fuentes 2000a: 162). У том смислу и сида, као глобална болест, јесте још један у низу освајача које је донела модернизација, али то је свакако и отуђеност. Уместо суживота у племену какав је постојао у Колумбовом рају, данас се суочавамо са истинском самоћом и отуђеношћу, што можемо видети на примеру Валере који се у дискотеци пуној људи осећа усамљено (Fuentes 2000a: 150). У светлу реченог, са пуним правом се можемо запитати где је ту прогрес. Туристи су изменили пејзаж Колумбовог раја. Али та промена, чини се, није била на боље, није донела никакав прогрес, јер у Акапулку, чак и на врхунцу туристичке сезоне, преовладава људска беда коју не могу да прикрију ни мотели, ни пицерије, ни бензинске пумпе, саграђене како би се удовољило новим освајачима (Fuentes 2000a: 214). Слика Акапулка, изграђеног тако да буде у складу са захтевима XXI века, верна је репродукција оне Европе коју је Колумбо једном оставио иза себе, будући да пред његовим очима искрсавају „плаже које запљускују таласи гована /.../”¹¹ (Fuentes 2000a: 217).

9 “Sentí que mi nuevo mundo era cubierto por una red de araña y que yo era el pobre insecto capturado en el centro /.../” (Fuentes 2008: 256)

10 “¡ESTE ES SU HOGAR LEJOS DEL HOGAR!” (Fuentes 2008: 186).

11 “/.../ las playas con resacas de mierda /.../” (Fuentes 2008: 260)

Пред таквом ситуацијом поставља се питање какав је положај оних који су поново освојени, а које представници мултинационалних компанија називају урођеницима, домороцима, Индијанцима (Fuentes 2000a: 213), дакле оних који су већ једном били подјармљени у доба шпанског освајања Америке. Одговор на то питање пружају и Колумбо и Валера, показујући нам да је ситуација слична некадашњој, ако не и гора. Освојени су постали локална радна снага у служби туриста. Запослени су у хотелима као рецепционери, спремачице, а у њиховим погледима и речима осећа се гнев, презир, мржња и, оно што је најгоре, огорчење због тога што су у потпуности потчињени механизмима масовног туризма (Fuentes 2000a: 216).

Најбољи приказ освојених налазимо у јавној кући у коју Валера свраћа, а која је пародично названа *Бајка* (*Cuento de hadas*). У њој Валера добија прилику да сагледа другу страну освајања. Муштерије које су ту окупљене доказ су да освојени нису ништа друго до радна снага. Ради се о камионџијама, таксистима, носачима кофера (Fuentes 2000a: 159). Међутим, као што је и очекивано, оне које заузимају централно место јесу проститутке. Оне су још једне жртве експлоатације и новца који је господар њиховог живота. Ипак, Фуентес их приказује у другачијем светлу, као власнице језика што их чини супериорнијим у односу на њихове освајаче. Како то Валера казује: „Радило се о простачком језику /.../ који их је, изгледа, ипак потврђивао као бића у неку руку супериорнија, господарице језика насупрот господарима новца, шкрупитељке ‘простојног’ језика господина /.../”¹² (Fuentes 2000a: 166). Кастрирање освајача није само симболично, него и буквално. Једна од проститутки, освојених, заиста ће кастрирати Валеру, туристу освајача, након његове смрти.

Оно што је од велике важности јесте да Фуентес показује да су освојени, или освојене, и даље власници језика, кастраторке, због чега је могуће да су истински победници заправо они који су побеђени, чиме се потврђује кружност историје где освојени постају освајачи. На крају крајева, оне су те које преживљавају док Валера, као освајач, умире. Међутим, преживљавају захваљујући ономе што их је научио освајач, захваљујући пецању и његовом полном органу. Управо због тога Фуентес освајање не посматра као катастрофу, већ као могућност за обогаћење сопствене културе. У случају освајања Мексика, Фуентес (1977) сматра да су освајачи однели једно злато, али да су оставили друго, њихов језик, а управо је језик тај који омогућава освојенима да буду надмоћнији у односу на освајаче. Оно што Фуентес (1992) тежи да обзнани јесте да решење проблема потчињености страним властима лежи у оснаживању локалног, у освешћивању мексичког човека у погледу његовог идентитета, који се рађа из сусрета са Другим.

12 “Pero era un lenguaje grosero /.../ que parecía afirmarlas como seres de algún modo superiores, dueñas de la lengua en contra de los dueños del dinero, castradoras del idioma ‘decente’ del señor /.../” (Fuentes 2008: 198)

4. Закључак

Долазимо до закључка да је циклично приказивање историје Фуентесу било неопходно како би на дати начин успео да поново испише прошлост, преиспита је и успостави дијалог са њом у светлу садашњости, а све не би ли на тај начин предвидео будућност. Од читаоца зависи да ли ће ова будућност бити другачија и да ли ће успети да заустави деструктивне процесе садашњости. У последњој причи, којом се круг затвара, све је поново враћено на нулу, дошло је до новог уништења, али нада је преживела. Враћајући се у Шпанију, Колумбо долази до следеће констатације: „Време кружи попут струја и све једини и спаја /.../ Константа свих ових преметачина огледа се у болном кретању народа, исељавању, бежанији, нади, јуче и данас”¹³ (Fuentes 2000a: 218). Овај шпански морепловац понео је са собом семе наранце, које је управо симбол наде у бољу будућност или садашњост. Оно ће омогућити да све изнова почне, да се започне нови круг, јер Колумбо закључује: „Шта ћу затећи кад се вратим у Европу? Изнова ћу раскрилити двери свог огњишта. Изнова ћу засадити семе наранце”¹⁴ (Fuentes 2000a: 218). Тиме је приповедање у *Наранци* приведено крају у оном тренутку у којем све наизглед изнова започиње и у ком се показује да све што је било, јесте и биће. Сама чињеница да се *Наранца* налази у циклусу названом *Време оснивања*, као и Фуентесова вера да свако уништење имплицира ново стварање, доказ су да ће доћи до новог оснивања. Оно може бити поново у једном цикличном ритму понављања, али суштина је у томе да ће ово ново стварање бити обогашено једним новим искуством. Тихи сведок времена, наранца, најбољи је доказ реченог. Њено семе, које је у себи помешало арапско, шпанско и индијанско наслеђе, сведок је кружења времена јер је из Шпаније стигло у Америку, да би се потом вратило у Шпанију. Међутим, са променом свог станишта примило је све доприносе оних земаља кроз које је проптовало, а резултат тога јесте да је са сваким новим преласком плод датог семена био већи, укуснији, киселији. Услед тога сам повратак у Шпанију означава да ће дати још боље плодове, будући да је обогашено доприносима једне нове земље.

Литература

Berk 1996: P. Burke, “Obertura: la nueva historia, su pasado y su futuro”, en: Peter Burke (ed.), *Formas de hacer Historia*, traducido por José Luis Gil Aristu, Madrid: Alianza editorial, 11-38.

13 “/.../ el tiempo circula como las corrientes y todo lo une y relaciona /.../ La constante de este trasiego es el movimiento doloroso de los pueblos, la emigración, la fuga, la esperanza, ayer y hoy.” (Fuentes 2008: 261)

14 “¿Qué encontrare al regresar a Europa? Abriré de nuevo la puerta de hogar. Plantaré de nuevo la semilla del naranjo.” (Fuentes 2008: 261)

- Đurić 2003: M. N. Đurić, *Istorija helenske književnosti*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Srbije.
- Egan 2006: L. Egan, “El naranjo, o los círculos narrados de Carlos Fuentes”, en: P. Brescia y E. Romano (eds.), *El ojo en el caleidoscopio*, Madrid: UNAM, 313–339.
- Fuentes 05.04.1992: Carlos Fuentes, “Una carta a mi amigo Salman Rushdie”, *El Tiempo*, <http://www.eltiempo.com/archivo/documento/MAM-84563> [25.12.2016.].
- Fuentes 1969: C. Fuentes, *La nueva novela hispanoamericana*, México: Editorial de Joaquín Mortiz.
- Fuentes 1971: C. Fuentes, *Tiempo mexicano*, Mexico: Editorial Joaquín Mortiz.
- Fuentes 1990: C. Fuentes, “La épica vacilante de Bernal Díaz del Castillo”, *Valiente mundo nuevo. Épica, utopía y mito en la novela hispanoamericana*, Madrid: Mondadori, 71–94.
- Fuentes 2000a: K. Fuentes, *Narandža*, preveo Milorad Todorović–Kapiten, Beograd: Beoplolis.
- Fuentes 2005: K. Fuentes, *Ono u šta verujem*, prevela Sandra Nešović, Beograd: Narodna knjiga - Alfa
- Fuentes 2008: C. Fuentes, *El naranjo*, Madrid: Alfaguara.
- Fuentes 2013: Carlos Fuentes, *El espejo enterrado*, editorial: Leer-e (ebook)
- Fuentes, C. Entrevista a Fondo (1977) <https://www.youtube.com/watch?v=e8DUO0g-bo58> [20.4.2015.].
- Haćion 1996: L. Haćion, *Poetika postmodernizma: istorija, teorija i fikcija*, preveli Vladimir Gvozden i Ljubica Stanković, Novi Sad: Svetovi.
- Kang 2011: M. Kang, “La transformación del símbolo del naranjo en los círculos del tiempo de Carlos Fuentes”, *Sincronía*, núm. 3, <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3803742>, [22.4.2015.].
- Lopes Gonsales 2011: A. López González, “Cámara de ecos: la novelística de Carlos Fuentes”, México, UNAM: *Iztapalapa*, núm. 71, 17–32.
- Mek Adam, Ruas 1981: A. Mac Adam, Ch. E. Ruas, “Carlos Fuentes, The Art of Fiction” no. 68, Paris: *The Paris review*, no. 82 < <http://www.theparisreview.org/interviews/3195/the-art-of-fiction-no-68-carlos-fuentes>, 20.11.2015.
- Menton 1993: S. Menton, *La nueva novela histórica de la América Latina, 1979–1992*, México: Fondo de cultura económica
- Ordis² 2005: J. Ordiz, *El mito en la obra narrativa de Carlos Fuentes*, León: Universidad, Secretariado de Publicaciones.
- Ovijedo 2002: José Miguel Oviedo, *Historia de la literatura hispanoamericana. De Borges al presente*, Vol. IV, Madrid: Alianza Editorial.
- Paćeko 2001: C. Pacheco, “La historia en la ficción hispanoamericana contemporánea: perspectivas y problemas para una agenda crítica”, Caracas: *Revista de Investigaciones Literarias y Culturales*, núm. 18, 205–224.
- Ríos 1996: J. Ríos, “El naranjo, o los círculos del tiempo’ Narrativo de Carlos Fuentes”, *INTI, Revista de literatura hispánica*, núm. 43/44, 231–236.
- Sebaljos 2007: R. Ceballos, “Las dos Américas: re-descubrimiento del nuevo mundo”, Concepción: Universidad de Concepción, Chile: *Atanea*, núm. 496, 67–79.
- Selorio 2008: G. Celorio, “Circularidad del tiempo”, en: *Los días de Fuentes*, México: Cátedra Alfonso Reyes del Tecnológico de Monterrey, Capilla Alfonsina

de la UANL, FondoEditorial de Nuevo León, 94-102, <https://books.google.rs/books?id=BGH2aOrBbHcC&pg=PA94&lpg=PA94&dq=gonzalo+celorio+circularidad+del+tiempo&source=bl&ots=Ak4Ee01IEC&sig=wGegRbR4kx8MXmZqgmBasK67V3s&hl=sr&sa=X&ved=0CBsQ6AEwAGoVCh-MIiZG-g72TyQIVQo0sCh2jaw1Q#v=onepage&q=gonzalo%20celorio%20circularidad%20del%20tiempo&f=false> [10.12.2015.].

Todorov 1998: T. Todorov, *La conquista de América, el problema del otro*, traducido por Flora Botton Burlá, México: Siglo veintiuno editores.

Vidal Himenes 1999: R. V. Jiménez, „La historia y la postmodernidad”, Universidad Complutense de Madrid: *Espéculo. Revista de estudios literarios*, núm. 13, 11-44.

Svetlana V. Stevanović

CYCLICAL CONCEPTION OF HISTORY IN CARLOS FUENTES'S *THE ORANGE TREE*

Summary

This paper aims at presenting one of Fuentes's ideas about history, which he developed in the novel *The Orange Tree*. The said idea refers to the cyclical nature of history as well as time. The paper begins with a claim that Fuentes uses the technique of cyclic repetition, which is typical for the so-called new historical novel, with the aim of questioning the official version of history and showing which constants have been repeating themselves throughout the history of mankind. The representation of historical constants is essential in order to avoid the repetition of mistakes from the past. It transpires that, in this way, Fuentes seeks to refute the linear conception of time and with it closely related positivist idea of progress, which emerged in the Enlightenment era, so that he could show that the passage of time brings no real change in man's position. The paper aims at presenting the way in which Fuentes demonstrates that past events repeat themselves in the present and simultaneously represent the prophecy of the future. The conclusion is that Fuentes questions the past in order to illuminate his own present and build a national (Mexican) identity, which is sustained solely by the memory of the past.

Keywords: Carlos Fuentes, *The Orange Tree*, history, cyclicity

Примљен 20. фебруара 2017. године
Прихваћен 3. јула 2017. године